

בהן, מיכאל ("מיכה")

בן זכריה הכהן וכמונה. נולד ביום ז' בתשרי תש"ה (24.9.1944) בעיר בנגרדאן אשר בטוניסיה. בשנת 1950 עלתה אתו המשפחה לארץ. התחנך ב"ישיבה" של חב"ד ובבית-ספר יסודי על-שם מאירי. לאחר מכן סיים את לימודי בית-הספר המקצועי "אורט" בלוד וקיבל הכשרה במקצוע החשמלאות לרפב על-ידי משרד הבטחון. בתקופה האחרונה לחייו עבד בחשמלאות-מטוסים בחברת "אל-על", הצטיין בעבודתו והיה נערץ על חבריו ועל הממונים עליו. השתייך לתנועת "הפועל המזרחי" והיה חבר בצמרת הצעירה שלה. תחביביו היו מכשירי-רדיו ומוסיקה קלאסית. עשה עבודה בהתנדבות בתוך בית-הכנסת לעולי טוניסיה בהתקנת החשמל, תיקונו ובדיקתו. שקט וצנוע בעבודתו. מלא חדות חיים ואח ורע לכל חבריו-לעבודה. מלא וגדוש תכניות לעתיד. גויס לצה"ל בנובמבר 1962 ושירת בחיל-השריון. לאחר-מכן היה יוצא למילואים מדי פעם וכן היה גם לפני מלחמת ששת הימים. ביום החמישי לקרבותיה, הוא א' בסיון תשכ"ז (9.6.1967), נפל בקרב שהתחולל ברמת-הגולן (גבעת האם) מפגיעת פגז בוחל"ם אשר בו נמצא. הובא לקבורה בבית-הקברות הצבאי בעפולה ולאחר זמן הועבר למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי שעל הר-הרצל בירושלים. בספר "במעלות גיבורים", בעריכת ישראל ארליך, הוקדשו לו עמודים מספר. כן הונצח שמו בבטאון "אל-עלון" של חברת "אל-על". גם בחוברת שהוצאה על-ידי עיריית לוד הונצח זכרו.

מיכאל כהן

מן הכהנים אשר בג'רבה

אגדה מספרת:

יואב בן צרויה, שר צבא דוד מלך ישראל, רדף אחרי הפלשתים. ברדיפתו הגיע עד הרחק מארץ יהודה. הוא הגיע עד לאי ג'רבה של תוניסיה.

שעות תוכל לישב עם בני ג'רבה, יהודים תמימים ונאמנים, שעזבו את עריהם וכפריהם בג'רבה ובדרום-תוניסיה, ולהאזין לריקמת אגדות ומנהגים, אורח חיים, ודברי-תורה שהיו נחלת שבט זה בשבתו במקום מוצאו, האי ג'רבה. רבים ממנהגיהם שהחזיקו בהם, הם ואבותיהם, הביאו עמם בעלותם ארצה. קרוב לארבעת-אלפים משפחות, יוצאי האי ג'רבה — יושבים כיום בישראל. רובם של יוצאי ג'רבה הם שומרי תורה ומצוות. תמצאם בכל יישוב בארץ, ובעיקר בישובים-חקלאים: ברכיה, שרשרת, איתן, גילת, זמרת. תמצאם מרוכזים אף בשכונים שבשוליה-הערים — פרדס-כץ, שליד בני-ברק, שכונים בלוד. יוצאי ג'רבה שומרים על צביונם, מאוגדים בארגון המקיים פעולות תרבות, החזון ומדפיס ספרי הרבנים שהורו להם ולאבותיהם תורת-חיים. עם הגולה שעלתה מג'רבה עלו ארצה גם כחמישים רבנים, ששימשו בכתיב-רבנות בערי ג'רבה ודרום-תוניסיה, כולם משרתים

אף היום ברבנות במושבים השונים בהם יושבים יוצאי ג'רבה. כששים מורים עלו מג'רבה, כולם ידעו עברית, רבים יודעי-תורה. שכן החינוך ששרר בין יהודי ג'רבה — היה חינוך יהודי מלא. לתורה ולמצוות, לתפילה ולתלמוד; ואורח-החיים סגור ומסוגר היה במנהגים יהודיים שחפפו על כל חייהם. לא לחינם כינו את קהילות ג'רבה בשם: „ירושלים של תוניס“.

באנו לביתו של תושב לוד, יוצא האי ג'רבה, זכריה כהן ואשתו כמונה, שעלו ארצה בשנת 1950. בימים הראשונים עברו עליהם חבלי-קליטה מרובים, מחנה-אהלים, בדונים, צריפים — עד שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה בשכונה הקיצונית שבעיר לוד. אף שהמשפחה גדלה והלכה — לא התאונן זכריה כהן, קיבל את תנאי הארץ הנבנית בהבנה, מעייניו נתונים היו למציאת מקור-פרנסה, לו ולרעייתו ולחמשת ילדיהם, ולאמו ולאם-אשתו — תשע הנפשות הסועדות על שולחנו. כאשר נתיישב זכריה כהן בלוד, החל עבודתו בשדה-התעופה הסמוך, ופירנס את משפחתו ב„קושטא“.

בית-מגורים דו-קומתי בשכונה הקיצונית. ובדירתם של זכריה וכמונה כהן מתגוררת המשפחה הגדולה. באנו בשעת הצהריים: שלוש הנשים, כמונה כהן, אמה וחמותה — ישבו על רצפת החדר, ברוו פול, הכינו קדרות של „סחונה“, שהוא מין חמין שיש להוליכו לבישול בתנור גדול. חדרים מספר, מיטות מרובות, כמנין בניה-בית. ישבנו לשוחח עם בעלת-הבית: מעלינו תלויה היתה תמונה של הכותל-המערבי, מן הצד תמונת-גמר של בית-הספר המקצועי של משרד-העבודה בחולון, מעל הקיר ממול הביטה אלינו תמונתו של הבן הבכור — מיכאל כהן.

אומרת מרת כמונה כהן, אמו של מיכאל:

רק חודש ימים תלויה כאן התמונה של מיכאל. הוא כבר איננו. רק בן עשרים-ושתיים שנה היה מיכאל, וכבר גמר את החיים שלו. הוא נפל במלחמה, בקרבות שבהרי-הגולן. אשה פשוטה אני, לא הרביתי ללמוד. אך בעלי, זכריה כהן, העניק לבן-הבכור שלנו

הרבה, למד עמו, שוחח עמו על המשפחה, הדריכו בתורה — ומיכאל האזין לדברי אבא שלו: הוא לא הלך בדרך בה הלכו כמה מחבריו, אלא כלי ימיו שמר על מצוות כיבוד אב־ואם, כל ביקר היה מניח תפילין ומתפלל, כל שבת היה צועד עם אביו לבית־הכנסת הסמוך. כיבד את הוריו — והיה שומר על המנהגים שראה בבית. רק בן עשרים־ושתיים שנים היה, ונפל. אשה פשוטה אני, ואינני מבינה את דרכי הקדוש־ברוך־הוא. בעלי אומר לי דברי נחומים: „ה' נתן זה' לקח". אבל הלב שלי אינו נותן לי מנוחה. רק בן עשרים־ושתיים שנה היה מיכאל, בננו הבכור. גם ארושה היתה לו, ועמד לפני חתונה — והוא נפל.

ברחוב שבשכונה עסקו נשים במקח וממכר. קנו, מכרו, שוחחו, רבו והתפייסו. וכאן, בבית הבלתי־מסודר, למרגלות תמונת בנה־בכורה, ישבה אשה פשוטה את לבבה הגואה מכאב ומשכול. הבן הבכור, מיכאל כהן, בן עשרים־ושתיים נפל על הררי־גולן, בעת מלחמת ששת־הימים.

הוא למד בישיבות שונות

שלוש נשים ישבו מולנו — אמו של מיכאל כהן, סבתא מצד אבא וסבתא מצד אמא. שתי הנשים הקשישות אין העברית שגורה בפיהן, מדברות הן רק את הניב הערבי השגור בפי יהודי ג'רבה. גם מרת כמונה כהן שפתה דלה, אך מספרת היא לנו את פרשת חיי בנה־בכורה. שתי הנשים הקשישות אך מנענעות בראשיהן, ביטוי לכאב שבלב, או הסכמה לדברי האם־המספרת.

אומרת מרת כמונה כהן:

בעלי הוא מחארה־כבירה שבג'רבה. בשכונה זו ישבו בזמנו כארבעים־אלף יהודים, ובעלי סוחר היה. ואני — בת חארה־זעירה אני, הרחוקה מהשכונה הגדולה כשבעה קילומטרים, ובה ישבו אלפיים יהודים. לאחר נישואינו עברנו להתגורר תחילה לעיירה

מיכאל ביום הבר-מצוה

חומת-אל-סוק, ואחר-כך עברנו לעיר בן-גורדן, דרומית לעיר זרזיס, בגבול תוניסיה-לוב. כאן נולד לנו בננו הבכור מיכאל. בן ארבע- וחצי היה מיכאל, כאשר עזבנו את תוניסיה, עברנו דרך צרפת — והגענו ארצה. לאחר טלטולים רבים עברנו לגור. כאן, בלוד, במשך שנות לימודיו — קנה מיכאל את תורתו בבית-הספר הממלכתי- דתי „המאירי“ שבלוד. בסיום לימודיו בבית-הספר היסודי, עבר ללמוד בישיבות שונות — תחילה בבאר-שבע, לאחר מכן בכפר- חב"ד ולבסוף ביהודיה. שתי סיבות גרמו להפסקת לימודיו בישיבה: מיכאל התקשה, אף לא היו התנאים הנוחים ללמודים; אך בעיקר היתה זו הסתכלותו לאורח-חיינו. הוא ראה את אביו עובד עבודה קשה כדי לפרנס את משפחתנו הגדולה. כאשר הוכרח להתחיל בעבודה, כדי לסייע בכלכלת הבית — לא רצה אלא במקצוע שמשך את לבו: חשמלאות. מיכאל עבר ללמוד בבית-הספר המקצועי של משרד-העבודה בחולון. הלמודים כבר היו בעצם תקפס, אך כשנתקבל מיכאל לקורס — השיג מיד את שלמדו חבריו, וסיים את למוד המקצוע, חשמלאות-רכב, בהצטיינות. במשך שלוש שנות לימודיו בישיבות, ובעת לימודיו בחולון — התרועע תמיד עם חברים דתיים, אף בא ופעל עמם בסניף „בני-עקיבא“ שבלוד.

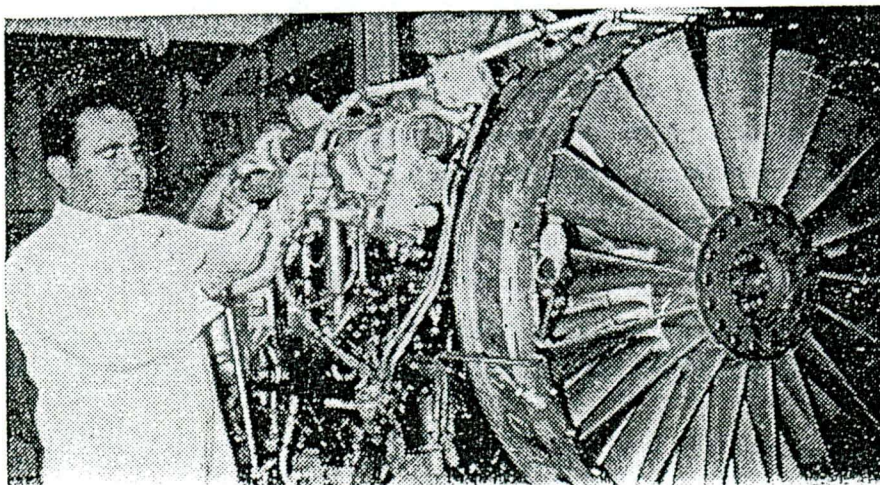
האם נאנחת. נושאת עיניה אל תמונת בנה שלמראשותיה, מאריכה מבטה לעיני בנה — ודמעות עומדות בעיניה. דממה עומדת בחדר, רק אנחות שתי הסבתות נשמעת. מוסיפה האם ומספרת:

כשהגיע מועד גיוסו לצה"ל — שמח שיש כבר מקצוע בידו, ויוכל להשתלם בו. הוא צורף לחיל השריון. כאשר היה בא לחופשות — מרבה היה לספר על עבודתו בצבא, השתלמותו במקצוע, ניצול ידיעותיו בכל-נשק, בחשמל, בחשמלאות-רכב; ובכך שהוא וידיעותיו ועבודתו נחוצים לפעילותם התקינה של כלי השריון. כאשר היה סמל — שוחרר משרות בצה"ל, לפני כשנה וחצי. סמיכות מגורנו לשדה-התעופה בלוד — הביאה אותו תחילה למכון-הבדק, בו עבד תקופה קצרה ורכש נסיון בחשמלאות מטוסים. לפני כשנה עבר לעבוד בחברת „אל-על“, אף כאן בפיקוח על רשת-החשמל שבמטוס, על תקינותו ופעילותו. הממונים עליו בחברת „אל-על“ קרבוהו, והעובדים עמו חיבבוהו מאוד. רק שנה אחת הספיק לעבוד ב„אל-על“.

האשה-האם המספרת נאנחת, מכסה את שערה בשביס שעל ראשה, וכמו כדי להתרחק מנושא זה של שיחתנו — חוזרת היא לפרק אחר. אומרת האם:

— בכל ימי השבתות היה מיכאל הולך עם אביו לבית-הכנסת. בעת סעודות השבת ולאחריהן היה האב מספר אודות חיי הקהילה היהודית

מיכאל בעת עבודתו במכון-הבדק בלוד

בג'רבה, ומיכאל מקשיב. הוא ידע שלסבא שלו, אב אביו, היה כינוי: "הבוחר". משום מה? משום שבכל-בוקר נכנס היה לבית-הכנסת שבחארה-כבירה ומאיץ במתפללים: "הבוחר בשירי זמרה... הבוחר בשירי זמרה..." מיכאל מקשיב היה לשיחות אביו אודות תושבי חארה-כבירה שהאגדה קושרת אותם בצאצאי שבט זבולון, שהגיעו לג'רבה באניות הצי של שלמה המלך. והוא גם ידע שבחארה-זעירה היתה הקהילה כולה של כהנים, שהתייחסו למשמרת הכהונה של ידעיה, והם הגיעו לג'רבה סמוך לחורבן הבית, והביאו עמם מדלחות בית-המקדש וקבעום בבית-הכנסת המופלא שבאי, — "הגריבה". האב היה מספר אודות רבני ג'רבה וחכמיה, סופריה ומחבריה הספרים שהיו בה, והדפוס העברי שפעל באי אף לאחר צאתם משם לפני שנים-מספר. סיפר בעלי, ומיכאל הקשיב, אשר עבר עליו ועל כל יהודי הקהילה בעת שלטונו של פטן איש צרפת-של-וישי, שתבע מהיהודים את כספם, והציק לכל יהודי. וכך מאריך היה בסעודת-שבת בספורים ובאגדות הקשורות ביהודי ג'רבה וביהודי דרום-תוניס — גבס, זרויס, בך-גרדון.

נוצצות עיני האם-המספרת תוך מבט בתמונת מיכאל בנה. אומרת:

— באו גם ימי שמחה ותקוה. מיכאל הביא הביתה את ידידתו, פנינה מרמלה. נערה גאה, שקרבנוה. זמנים מספר לאחר תשעה-באב של שנה שעברה — ארחנו בביתנו את פנינה עם הוריה, באו גם חבריהם של מיכאל ופנינה, ועוד מכרים וקרובים. מיכאל ופנינה התארשו. קבעו את מועד נשואיהם לראש-חודש תמוז תשכ"ז.

הכל היה מוכן לחתונה

ימים מספר קודם לכ"ו באייר (חמישה ביוני) נמצאו צבאות ישראל מגויסים ומוכנים למלחמה. גם מיכאל כהן גויס: חיונית עבודתו של מיכאל כהן בחיל-השריון בו שירת. חשמלאי-רכב הוא, בקי בחשמלאות-שריון.

ולפתע — גוייס. חשב שבמשך השבועות הקרובים תסתיים המלחמה, והוא יוכל לקדש את בחירת-לבו כדת משה וישראל.

יחידתו נעה דרומה, לעבר סיני, לעבר תעלת סואץ. ביום הראשון של הקרבות הספיק למצוא שעה קלה של מנוחה, ישב וכתב מכתב להוריו:

● „...שלומי טוב. כל רגע יכול לשנות את המצב. אבל אני מבקש — נא לא לדאוג, כי אני כמו המאות והאלפים שנמצאים אתי. אני כותב לכם מכתב זה ממקום רחוק מאוד...”

בעוד מספרת האם, והבת מסייעת בלשונה — נשמעות נקישות בדלת. באים ראשי העדה של יוצאי ג'רבה בארץ לנחם את המשפחה: בא הרב רפאל סבן, ששימש לפניו רבה של בן-גורדן שבדרום-תוניס וכיום רבו של המושב „שרשרת”; בא הרב שושן כהן, ששימש ברבנות חארה-כבירה שבג'רבה והיום הוא רבו של מושב „איתן”; בא הרב רפאל כהן, רב בעיר לוד; בא ר' שמואל עידן, בנו של רבי דוד עידן, רב ומדפיס בג'רבה, המרכז את פעולות ארגון יוצאי ג'רבה בארץ. אחרון נכנס בתור צעיר, חיים מדאר, מחבריו של מיכאל כהן.

הרבנים יושבים ומשוחחים ביניהם ערבית. אנו שומעים מפי חיים מדאר, ששירת עם מיכאל כהן ביחידה אחת, את פרטי הקרב על הגולן. מספר הצעיר:

— היה זה בראש-חודש סיון, 9 ביוני, בשעות הצהריים — החטיבה שלנו קיבלה פקודה להתקדם, לתפוש את רכס ההר שממול. היתה במקום גם יחידת טנקים, שיחד אתנו החלה לנוע לעבר „גבעת האם”. כאשר הגענו סמוך לגבול — נתקלנו בהפגזה ארטילרית כבדה. האש היתה צפופה וקשה. אש תופת. המח”ט התקשר עם „דדו” (הוא האלוף דוד אלעזר, אלוף פיקוד הצפון) וביקש את עזרת חיל-האוויר. תוך דקות ספורות הגיעו מטוסינו, הפגיוז את בסיסיהם, ואש

התופת הסורית נחלשה. התחלנו להתקדם. בראש נע זחל, שהיו בר שבעה קצינים וחיילים עם מפקדם „מוש“ (הוא משה). בזחל זה היה גם מיכאל כהן. התקדמנו, וזחל זה בראש הטור. לפתע — שמענו קול ניפוף סמוך: פגז מרגמה של מאהרועשרים מילימטר פגע פגיעה ישירה בזחל הראשון, להבה גדולה עלתה, אש ועשן. אנחנו הוספנו להתקדם, עברנו את הגבול, לכבוש. רק החובשים והרופא נשארו ליד הזחל שנפגע. כבר כבשנו את גור־אל־אסכר, כבשנו את מוצב נעמוש — ואז שמענו שבגיפ ניכוו שנים, אך „מוש“ המפקד ועוד חמשה חיילים נהרגו. בין ההרוגים היה גם מיכאל כהן, חברי. הלב שלי לא האמין, אך זה נכון: החבר שלי מיכאל כהן נהרג. „רק מי ששיכל את הטוב ברעיו — אותנו יוכל להבין...“

מרת כמונה כהן, האם השכולה, מאזינה לדברי הרבנים, האומרים באזניה דברי תנחומים ומרעיפים דברי־עידוד. היא פונה אלינו ומספרת:

— שבוע ימים לאחר המלחמה — ואנו איננו שומעים ולא כלום. ממיכאל. דאגנו הרבה, ובינתיים הכינונו הכל בדירתו: הרי בעוד שלושה שבועות יתחתן. ואז הגיע יום הששי. בשעות הצהריים נכנסו לביתנו שניים מאנשי עירית לוד, עמדו בפתח — ושתקו. הם שתקו, ואני הבנתי את שיש להם להגיד. ישבנו „שבעה“, אתנו גם ירבה ארושתו של מיכאל, פנינה תמם מרמלה. גם ל„אשכבה“ שעשינו לזכר מיכאל ביום השבעה, גם ל„אשכבות“ שעשינו, כמנהג בני עירנו בג'רבה, ליום ה„שלושים“ — באה הארושה, והתאבלה אתנו. כן — יום השלושים לנפילתו של מיכאל חל בראש־חודש תמוז, יום שעמד לשאת את פנינה לרעייתו ולאשת־בריתו. הדירה מוכנה היתה. יכולים אתם לעלות לקומה השנייה, הכל עדיין עומד שם כפי שעמד בעת שקבלנו את הידיעה הנוראה: מיכאל נפל. ומאז — רבים הם, המבקרים בביתנו: רבנים, ידידים, יוצאי ג'רבה ודרום־תוניסיה, אנשי צה"ל ששירתו יחד עמו. ואנו — עולים בכל ראש־חודש ומתפללים על קברו. אחד הרבנים משמיע דברי תורה, ומסיים דבריו באותה אגדה מופלאה:

— וכי תמיהה היא שמיכאל גבור היה! הרי אגדתנו מספרת על יואב
בן צרויה, שר צבא דוד מלך ישראל, שרדף אחרי הפלשתים הערלים.
ברדיפתו הגיע הרחק מארץ יהודה. הוא הגיע עד לאי ג'רבה
של תוניסיה — — —